

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

דף ב.

תוכן

- א. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות.....1
- ב. לנטיעה.....3
- ג. ולירקות.....4
- ד. ראש השנה לאילן ... בחמשה עשר בו.....5
- ה. שמרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין.....6

א. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות

בליל אחד בתשרי¹ ראש השנה לשמיטין וליובלות, כלומר ששנת השמיטה ושנת היובל מתחילין בא' בתשרי.

לפיכך פירות ששית שנכנסו לשביעית, אם היו תבואה² או קטניות ובכלל זה כל דבר שהזרע עצמו נאכל והעלין והקלחים נזרקים או שהירק והזרע נאכל³, או פירות האילן⁴ מלבד אתרוג והגיעו לעונת המעשרות⁵ קודם ראש השנה הרי אלו מותרין, ואף על פי שנגמרו בשביעית ואוסף אותם בשביעית

¹ רמב"ם ודרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ט

² חמשת מיני דגן שהם החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל והשיפון

³ ואפשר דאפי' אם הזרע נאכל לעוף או לבהמה יש לו דין קטניות ולכן אם הביא שלישי יש להקל ליתנן לפני עופות או להשהותן עד אחר שביעית אבל למוכרן לחשוד על השביעית אסור [שיבא לזורען בשביעית

⁴ ואף על גב דלענין מעשר הולכין באילנות אחר ט"ו בשבט שאני התם דאיכא קראי אבל לענין שביעית זמנו א' בתשרי וכ"ד רש"י ואף על גב דבר"ש ור"ח לא משמע כן קי"ל כדעת רבנו

⁵ דעת הרמב"ם שהנטיה באילנות היא עונת המעשרות שלהן, והוא הבאת שלישי. וכן בתבואה וקטניות הבאת שלישי הוא עונת המעשרות שלהן. חוץ מתפוחים ואתרוגים שעונת המעשרות שלהן הוא מיד שנעשה עגול בעודו סמדר. ובגפנים ורמונים ותמרים אם בישל בהן גרגיר א' והגיע לעוה"מ חשיב כהגיעו כולן ודוקא אם השאר הגיעו עכ"פ לשיעור פרי דהיינו בענבים בוסר וברמון סמדר אבל לפני שיעור זה אינן פרי כלל ובשאר הפירות הפרי שהגיע לעוה"מ נידון לשעבר והפרי שלא הגיע נידון כלהבא. ודעת הר"ש והתוס' דהנטיה אינה עוה"מ אלא מיד שנופל הפרח בעודו בוסר, וכאן הולכין אחר חנטיה וקי"ל להלכה כדעת רבנו. דרך אמונה שם סד

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

הרי הן כפירות ששית לכל דבר, ומותר לקוטפן בשביעית בלי שום שינוי⁶, וגם צריך לעשרן מעשר עני.

ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ר"ה הרי הן כפירות שביעית. והתבואה והקטניות אסורין באכילה משום ספיחים, ופירות האילן אוכלין אותן בקדושת שביעית.

ולכן מותר ליקח ענבים ושאר פירות האילן בשביעית מכל אדם בזמן שבודאי חנטו בשישית, וחייבין במעשרות, וכן מותר ליקח תבואה וקטניות מאותן שודאי שהביאו שלישי בששית.

אולם הירק⁷ כשעת לקיטתו, כלומר כל שהעלין וקלחין שלו נאכלין ולא הזרע, אפי' נגמר לגמרי בששית כיון שנלקט בשביעית הרי הוא קדוש בקדושת שביעית⁸. ופטורין מתרו"מ⁹.

וזה רק אם לא צמחו בשביעית אך אם צמחו בשביעית אפי' מעט, י"א 10 שהרי אסורים באכילה מדין ספיחין. וי"א¹¹ שאם נזרע קודם ר"ה וצמחו קודם ר"ה אין בהן איסור ספיחין, אבל יש בהן קדושת שביעית ואסורין בסחורה. ויש להקל כדעה זו לפיכך אפילו כרוב וכדומה שנכנסו מששית לשביעית אף שיוצאין עליהם חדשים בשביעית ג"כ מותרין משום ספיחין.

אבל אם לא צמח כלל בערב שביעית אלא כל גדוליו היו בשביעית לכו"ע אסורין משום ספיחין

וכן במוצאי שביעית אפי' נגמר לגמרי בשביעית כיון שנלקט במוצאי שביעית אין בו קדו"ש¹². ולכן ירקות שצמחו לפני ר"ה של שביעית ואפי' נגמרו לפני ר"ה אם נלקטו בשביעית קדושים בקדו"ש והאתרוג אפילו היה כפול קודם ר"ה ונעשה ככר בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית, ואפילו היה ככר בששית הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית, ומתעשר כפירות ששית להחמיר.

תבואה של ששית שנכנס לשביעית וקצרה בשביעית לפני הבאת שלישי, לפ"ד הר"ש אזלי' בתר השרשה ואין עלי' קדו"ש אבל לפ"ד הגר"א אפשר דכל שלא הביאה שלישי לפני שביעית ונכנסה שביעית חל עלי' קדו"ש כיון שעכשיו א"א לה להביא שלישי אלא בשביעית וחייב להפקירו מיד ולנהוג בו קדו"ש¹³.

⁶ שאין דין לא תקצור כדרך הקוצרין אלא בפירות שנתחייב להפקירן.

⁷ רמב"ם ודרך אמונה שם יב

⁸ כן דעת הרמב"ן והרמב"ן ודעת התוס' ועוד ראשונים דלקיטה היינו גמר פרי דהיינו שאין משיבין עוד אם ישארו בקרקע [מיהו גם התוס' מודים שיש קדו"ש מדרבנן לענין סחורה והפסד גם בירק שנגמר לגמרי בששית אם נלקט בשביעית דגור'י אמו הני דנגמרו בשביעית] ובשו"ע פסק כרבנן לכן נקטינן הכי.

⁹ קו' ה' תרו"מ שנדפסו ע"י ר"ז שפירא ז"ל, ועי' בהו"א שביעית סי' ז' סקמ"ז שכתב דראוי לעשר על תנאי

¹⁰ דעת הרמב"ם עיין הו"א שם סי' ט' סק"א ב' ג' י"ז וסי' י"ד סק"ט וסי' כ"ז סק"ב ובסי' כ"ו בסדר השביעית אות ו' ובקו' ה' שביעית שהדפים ר"ז שפירא ז"ל.

¹¹ דעת הרמב"ן הר"ש והרא"ש

¹² מיהו אסור מדרבנן עד הנוכה או עד שיעשו כיו"ב

¹³ הו"א שביעית סי' כ' סק"ב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

האתרוג נחלקו בו הראשונים לענון שביעית לרמב"ם מדינא אזלי' באתרוג אחר חנטה כשאר פירות, אלא שהחמירו חכמים באתרוג היוצא משיית לשביעית לילך גם אחר לקיטה להחמיר, לנהוג בו קדושת שביעית ומתעשר מעשר עני כדין פירות שיית, ודעת הראב"ד ורש"י ותוס' והגר"א שהולכין אחר חנטה לגמרי ואין בו קדו"ש כלל כשאר פירות. ולדינא יש מקום להקל בזה שהרי גם לדעת הרמב"ם אינו אלא מדרבנן אלא שנהגו להחמיר כרמב"ם.

אתרוג של שביעית היוצא לשמינית גם לכו"ע הולכים אחר חנטה לגמרי ופטור ממעשר, וחייבין להפקירן ואסורין בסחורה.

במה דברים אמורים באתרוג אבל בלימון ותפוז ופרי הדר יש לסמוך על הפוסקים שהולכין אחר חנטה ואף אם לא הביאו שלישי קודם ר"ה יש לסמוך על התוס' והר"ש דחנטה היינו סמדר או בוסר¹⁴.

ב. לנטיעה

הנוטע עץ מאכל¹⁵, בארץ ישראל¹⁶ ואפילו העובר כוכבים שנטע, בין לעצמו בין לישראל מונה לו הישראל שלש שנים מעת נטיעתו ומשנטע כל הפירות שעושה אותו אילן בתוך ג' שנים אסורין באכילה לעולם¹⁷ שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכל האוכל מהם כזית לוקה מן התורה

באחד בתשרי¹⁸ ראש השנה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם משעת נטיעה, ואינו מונה מראש השנה לראש השנה אלא ל' יום בשנה חשובין שנה, והוא שתקלוט הנטיעה כלומר שתשתרש באדמה קודם שלשים יום, וכמה הוא סתם הקליטה לכל האילנות שתי שבתות.

שיש¹⁹ שנקלטין לפני ב' שבתות ויש שנקלטין אחר ב' שבתות, אבל סתמא תלינן אחר הרוב שנקלט לב' שבתות, ואם נטע באמצע היום נחשב אותו היום ככולו נטוע אבל השלשים יום שיחשב שנה בעיני שלשים יום שלמים ולא אמרי' בהו מקצת היום ככולו.

¹⁴ דרך אמונה שם צ

¹⁵ ואילן סרק אין בו ערלה אם לא שרוב בני המקום משמרים את פירותיו ואם מחצה משמרים ומחצה אינם משמרים תלוי בדעתו (ירושלמי פ"א ה"א לפירוש הגר"א)

¹⁶ שנאמר וכי תבואו אל הארץ (רמב"ם שם) וועיינן בערוך השולחן שם סעי' ט שבתול' אינו לוקה

¹⁷ היינו אף אחר שעברו ג' שנים שכיון שהנטע בתוך ג' שנים נאסרו לעולם ואין להם פדיון (ש"ך שם ס"ק א)

¹⁸ רמב"ם ודרך אמונה הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ט הלכה ח

¹⁹ דרך אמונה שם פב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

הא כיצד²⁰ ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום, אלא הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי, ואם נתעברה השנה נתעברה ונתוסף חודש לשנות הערלה לערלה ולרבעי. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום, ופעמים שהם יתרים על ג' שנים, נטע קודם ט"ז באב, שנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ח תשרי, כיון שהגיע ר"ח תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים. שהרי השריש ולאחר מכן עברו שלושים יום הח/שובים שנה וא"כ נותרו לו רק שנתיים.

ואם נטע ביום ט"ז, ומיום ט"ז ואילך, מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים. ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית, כל הפירות שיחנטו בו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אע"פ שנגמרים אח"כ. והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית, נקראים רבעי. ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים.

ג. ולירקות

באחד בתשרי²¹ הוא ראש השנה למעשר תבואות חמשת מיני דגן שהם החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל והשיפון, וקטניות וירקות²², וכל מקום שנאמר ראש השנה הוא אחד בתשרי,

כיצד תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות²³ לפני ראש השנה של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית מפרישין מהן מעשר שני, ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית מפרישין מהן מעשר עני,

הירק²⁴ בשעת לקיטתו עישורו²⁵, כיצד אם נלקט ביום ראש השנה²⁶ של שלישית אף ע"פ שבא לעונת המעשרות ונגמר לגמרי בשנייה, מפרישין ממנו מעשר עני, כיון שלא נלקט עד שלישית דינו כשלישית אולם מכין שיש חולקין ראוי להתנות שיהי' מעשר שני אם צריך, או מעשר עני אם צריך²⁷,

²⁰ שו"ע ונו"כ יו"ד סי' רצד ד

²¹ רמב"ם ונו"כ הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א הלכה ב

²² קטניות נקרא כל שהזרע עצמו נאכל וזורק העלין והקלחין כמו שעועית ואפשר דאפי' אם הזרע נאכל לעוף או לבהמה יש לו דין קטניות וירק נקרא כל שהעלין וקלחין שלו נאכלין ולא הזרע וי"א שאם זרע הקטניות ע"ד לאכול העלין וקלחין שלו דינו כירק וצ"ע. דרך אמונה שם יג

²³ והוא הבאת שליש של כל א', דהיינו אם גדלו הפירות עד לשליש גידול

²⁴ רמב"ם ודרך אמונה שם הלכה ד

²⁵ והטעם משום דבאילנות החנטה גורמת להן ליגדל אבל ירק כל זמן שמוסיפין בו מים הוא גדל והולך ואפי' ממים שאובין ולכן עיקרו הלקיטה:

²⁶ כגון ע"י גוי או ע"י ישראל בשונג או שעבר וליקט

²⁷ כיון שדעת התוס' שאם נגמרו לגמרי בשניה ואין משיבין עוד אם ישארו בקרקע הוי כנגמר פריין ומתעשר כשנה שנגמרו אף על פי שלא ליקטן עד שנה שאחריה וכ"ד כמה ראשונים ובשו"ע פסק כדעת הרמב"ם והכי

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

א"כ יבשו הן ועוקציהן בשניה באופן שאין חיבורן חיבור דאז הוי כנלקטו כבר, ואם נלקט ברביעית מעשר שני.

וכן גבי הדין²⁸ שאין תורמין או מעשרין²⁹ מפירות או ירקות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו ואם תרם אינה תרומה שנאמר שנה שנה, ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא באה השמש וחזר וליקט אחר שבאה השמש אין תורמין מזה על זה שזה חדש וזה ישן.

ד. ראש השנה לאילן ... בחמשה עשר בו

בט"ו בשבט הוא ראש השנה, למעשר האילנות, לענין חדש וישן ולענין שנת מעשר שני ומעשר עני³⁰.

ויש ב' חילוקים בין פירות האילן לבין פירות הארץ, א. שבפירות האילן ר"ה שלו ט"ו בשבט ובפירות הארץ ר"ה שלו א' בתשרי בין לענין לעשר מן החדש על הישן ובין לענין התחלפות השנים ממע"ש למ"ע.

ב' בפירות האילן הולכין אחר הנטה, ואפי' בשנה ראשונה לנטיעתו במקום שהייב במעשרות ואין הייב בערלה. הולכין אחר הנטה למעשר ולשביעית, ובפירות הארץ הולכין בתבואה וקטניות אחר הבאת שלישי, ובירק אחר לקיטה.

הא כיצד פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אחר כן בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני, וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישין מהן מעשר עני, ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא.

ט"ו בשבט לפי שקראוהו חז"ל ר"ה נהגו בו, קצת כמו יום טוב, ואין נופלין בו על פניהם ולא במנחה שלפניו אבל אומרים בו למנצח ואא"א והאבל מתפלל בו גם שחרית ואין אומרים בו צידוק הדין אלא על אדם גדול שמת, ואין מתענין בו אפי' חתן וכלה ביום חופתו, ואין גוזרין בו תענית צבור, מיהו המתענה בו תענית חלום א"צ לישיב תענית לתעניתו, ונהגו האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות.

נקטינן ומ"מ בכה"ג ראוי להתנות שיהי' מע"ש אם צריך או מעשר עני אם צריך אבל לענין לתת לעניים יש להקל מספק. דרך אמונה שם לג

²⁸ רמב"ם הלכות תרומות פרק ה הלכה יא

²⁹ וכן חלה וביכורים וכן במעשר בהמה וי"א גם בראשית הנו:

³⁰ דרך אמונה הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א הלכה ב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

ה. שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין

שטרי חוב³¹ המוקדמים, כלומר שהזמן המופיע בשטר קודם לזמן שבו אירע תוכן השטר, פסולים, שהרי טורף בהם לקוחות שלא כדין. ולפיכך קנסו אותו חכמים, ולא יגבה בשטר מוקדם אלא מבני חורין³², גזרה שמא יטרוף בו מזמן ראשון שהקדימו.

וכשבא³³ לבית דין בשטר כזה לתבוע את הלוח, גובה בו מיד מבני חורין וקורעין את השטר, או שכותבין לו פסק דין על הלוח וממילא טורף אף ממשעבדי מיום שנכתב הפסק דין, אבל אין מוסרים לו השטר שיגבה מהלוח מבני חורין, דהא יש לחוש שיגבה בו ממשעבדי מזמן ראשון ואם יטעון הלוח פרעתי, דינו כטוען כן בשאר שטרות. וי"א דפסול לגמרי ונאמן לומר פרעתי, אבל אינו נאמן לומר³⁴ לא היו דברים מעולם. וכן עיקר.

אבל מ"מ³⁵ לכולי עלמא גובה מהלוח כשהוא מודה שהוא חייב או כשיש עדים בזה. וכותבין לו פסק דין על הלוח, וממילא טורף אף ממשעבדי מיום שנכתב הפסק דין.

שטרי חוב המאוחרים, כשרים, שהרי הורע כוחו של בעל השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר. ואף על פי שלא כתבו בו שהוא מאוחר, הרי זה כשר.

דוקא³⁶ בשטרי הלואה. אבל בשטרי מקח וממכר, אפילו מאוחרים פסולים, אלא אם כן כתב האוחר בפירוש, דאיכא למיחש שמא אח"כ יחזור וימכרנה להמוכר, ויוציא אח"כ זה השטר שזמנו מאוחר ויאמר חזרתי ולקחתי ממך פעם שנית.

³¹ שולחן ערוך ונו"ב הלכות הלואה סימן מג סעיף ז

³² ואפילו אם יקחו הב"ד השטר בידם ולא יתנו לטרוף מזמן ראשון, או שיכתבו ב"ד על השטר, שטר זה לא יטרוף בו כי אם מזמן זה, אפ"ה אינו גובה ממשעבדים משום קנס, כיון דמתחילת כתיבתו היה ראוי ועומד לטרוף בו מזמן ראשון. סמ"ע שם י

³³ ש"ך י

³⁴ דלא כהש"ך [סקי"ב] שסובר דהוי מפי כתבם ונאמן לומר להד"מ. ואם הלוח מודה, חייב לשלם לכו"ע. ש"ך [סקי"א]

³⁵ ש"ך ס"ק יד

³⁶ שו"ע ונו"ב שם יג

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>